

Fridrih Niče
IZABRANA DELA

Naslov originala
DIE FRÖHLICHE WISSENSCHAFT
Friedrich Nietzsche

FRIDRIH NIČE

VESELA NAUKA

Prevod s nemačkog
Milan Tabaković

Beograd
2015
DERETA

VESELA NAUKA

„LA GAYA SCIENZA”

*Ja stanujem u svojoj kući,
Podražavati ja nikad nikom nisam znao
I svakog majstora još ismevajući
Ko nije sebe samog ismejao.*

Nad svojim kućnim vratima

*„Pesniku i mudracu su sve stvari
prijateljske i posvećene, svi
doživljaji korisni, svi dani svetli,
svi ljudi božanski.”*

Emerson

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

1.

Ovoj knjizi možda nije potreban samo predgovor; i, konačno, ostala bi još sumnja da li neko, a da nije doživeo nešto slično, može da se predgovorima približi *doživljaju* ove knjige. Čini se da je napisana jezikom jugovine: u njoj su nadmenost, nemir, protivrečnost, aprilsko vreme, pa se isto tako podsećamo na zimu, koja dolazi, koja mora doći, a možda je već došla, kao na *pobedu*... Stalno struji zahvalnost, kao da se upravo zbilo ono najneočekivanije, zahvalnost jednog ozdravljenika – jer ozdravljenje beše to najneočekivanije. „Vesela nauka”, to znači *saturnalije*¹ jednog duha, koji se strpljivo odupro jednom užasnom dugom pritisku – strpljivo, strogo, hladno, pokazujući se ali bez nade – i koga je sada odjednom spopala nada, nada u zdravlje, od *opijenosti* ozdravljenja. Kakvo je čudo što pri tom izlazi na svetlost dana mnogo čega nerazumnog i budalastog, mnogo obesne nežnosti, čak proćerdano na probleme, što imaju bodljikasto krzno, i koji stoga nisu dodirivani, milovani i mamljeni. Čitava ova knjiga jeste upravo ništa drugo do uživanje posle dugog odricanja i nemoći, klicanje od radosti vraćene snage, ponovo probuđene vere u sutra i prekosutra, iznenadnog osećanja i predosećanja budućnosti, bliskih pustolovina pred opet otvorenim morem, od opet dozvoljenih ciljeva u koje se veruje. I šta je sve sada ležalo za mnom! Ovaj deo pustinje, iscrpljenosti, neverovanja, zaleđenosti usred mladosti, ove umetnute ostarelosti na pogrešnom mestu, ova tiranija bola nadmašena još tiranijom ponosa, koji je odbacivao *posledice* bola – a posledice su tešenja – ovo radikalno usamljivanje kao nužna odbrana

1 Svečanosti rimskog boga Saturna, koje se održavaju 17. 12, docnije 17–23. 12. kao neka vrsta karnevala. Gospoda i robovi menjaju ulogu. (Sve *fusnote* u tekstu su *prevodiočeve*.)

protiv bolesno vidovitim postalog preziranja ljudi, ovo načelno ograničavanje na ono gorko, oporo, bolno saznanje, kao što je to *gađenje* propisalo, koje je postepeno nicalo iz neke neoprezne duhovne dijete i razmaženost – ona se naziva romantika – postepeno je rasla – ah, kada bi neko sve to mogao saosećati! Ali ko bi to mogao! Ali ko bi to, međutim, mogao još bi mu se manje zamerilo nego recimo ludost, razuzdanost, vesela nauka – na primer pregršt pesama, pridodatim ovog puta toj knjizi – pesama u kojima se pesnik na teško oprostiv način ruga svojim pesnicima. – Ah, to nisu samo pesnici i njihova lepa „lirska osećanja”, na koje mora da izliva svoj bes ovaj ponovo-vaskrsl: ko zna, kakvu žrtvu traži, koja će ga neman parodijske materije ukratko nadražiti? *Incipit tragedia*² – stoji na kraju ove sumnjive-nesumnjive knjige: čuvajmo se! Nagoveštava se nešto neo-bično loše i zlobno: *incipit parodia*³, nema sumnje...

2.

– Ali, ostavimo gospodina Ničea, šta nas se tiče što je gospodin Niče ponovo ozdravio?... Psiholog zna za malo tako privlačnih pitanja kao o odnosu zdravlja i filosofije, i u slučaju da se on sam razboli, sa svojom bolešću donosi svoju čitavu naučnu radoznalost. Naime, pod pretpostavkom da je neko ličnost, nužno i filosofija svoje osobe: ali tu postoji znatna razlika. Kod jednog to su njegove mane, koji filosofiraju, kod drugoga njegova bogatstva i snage. Prvome je njegova filosofija *nužna*, bilo kao uporište, umirenje, lek, spasenje, uzdizanje, samootuđenje, kod poslednjeg je samo lepi luksuz, u najboljem slučaju slast trijumfirajuće zahvalnosti, što se na kraju još mora upisati u kosmička velika slova pojmova na nebu. Ali u drugom, običnijem slučaju, kada nevolje pokreću filosofiju, kao kod svih bolesnih mislilaca

2 Lat. – počinje tragedija.

3 Lat. – počinje parodija.

– i možda pretežu bolesni mislioci u istoriji filosofije: šta biva iz same misli, što nastaje pod *pritiskom* bolesti. To je pitanje, što se tiče psihologa: i tu je eksperiment moguć. Ne drugačije nego kada se putnik, koji namerava da se u određen čas probudi, i tada se mirno prepušta snu: tako se prepuštamo mi filosofi, recimo da bivamo bolesni, neko vreme dušom i telom bolesti – mi takoreći pred sobom zatvaramo oči. I kao što onaj zna da nešto *ne* spava, često broji časove i probudiće ga, tako takođe mi znamo da će nas presudni trenutak zateći budne – da tada nešto iskače i hvata duh *na delu*, mislim na slabost ili povratak ili prepuštanje ili otvrdnuće ili pomračenje, i kako se sve nazivaju sva bolesna duhovna stanja, koja u zdravim danima protiv sebe imaju *ponos* duha (jer se ostaje kod stare rime „ponosni duh, paun i konj su tri najponosnije životinje na zemlji”). Učimo se posle takvog samoispitivanja, samoiskušavanja da finijim očima gledamo na sve što se do sada filosofiralo, pogađamo bolje nego ranije nehotične stranputice, sporedne ulice, odmarališta, *osunčana* mesta misli, na koje su paćenički mislioci baš kao paćenici bili vođeni i zavođeni. Od sada znamo kuda nesvesno bolesno *telo* i njegova potreba vuče duh, udara, mami – na sunce, tišinu, blagost, strpljenje, lek, melem u nekom smislu. Svaka filosofija koja stavlja mir više od rata, svaka etika sa negativnim shvatanjem pojma sreće, svaka metafizika i fizika, što zna za finale, konačno stanje neke vrste, svaka pretežno estetska ili religiozna potreba da se sa strane, sa one strane, iznad sme pitati da li to nije bila bolest što je nadahnulo filozofe. Nesvesno prurušavanje fizioloških potreba pod ogrtačem objektivnog, idealnog, čisto-duhovnog ide daleko do užasavanja – i dosta često sam se pitao nije li filosofija, u velikom, uopšte bila samo neko izlaganje tela i *nesporazum tela*. Iza najviših vrednosti sudova, što su do sada vodili istoriju misli, nalaze se skriveni nesporazumi telesne prirode, bilo pojedinaca, bilo staleža ili čitavih rasa. Možemo sve one smeće ludosti metafizike posebno, njene odgovore na pitanje

o *vrednosti* bića, smatrati najpre uvek kao simptome određenih tela; i ako se u takvim afirmacijama ili negacijama sveta, đuture, naučno odmereno, ne nalazi ni zrno smisla, onda ipak istoričaru i psihologu daju utoliko dragocenije migove, kao simptome, kao što smo rekli, tela njegovog uspeha i neuspeha, njegove punoće, moći, njegovog apsolutizma (*Selbstherrlichkeit*) u istoriji, ili pak njegovih kočenja, umora, osiromašenja njegovog predosećanja kraja, njegove volje za krajem. Ja još uvek očekujem da će neki filozofski *lekar* u izuzetnom smislu reči, takav za kojim treba da ide problem opšteg zdravlja naroda, vremena, rase i čovečanstva – jednom imati hrabrosti da moju sumnju dovede do kraja i da se usudi na rečenicu: da kod čitavog filosofiranja do sada uopšte nije bilo reči o „istini”, nego o nečem drugom, recimo o zdravlju, budućnosti, rastu, moći, života...

3.

– Pogađate da ne želim sa nezahvalnošću da se oprostimo od onog vremena neizlečive teške bolesti, čiji dobitak ni danas nije za mene iscrpljen: kao što sam sasvim svestan u čemu uopšte imam prednost u svom promenljivom zdravlju. Filosof koji je prošao kroz mnoga zdravlja i još uvek prolazi, takođe je prošao kroz isto tako mnoge filosofije: on upravo ne *može* drugačije nego da svoje stanje svakog puta pretvara u najduhovnijoj formi i daljini – ta veština transfiguracije *jeste* baš filosofija. Mi filosofi nemamo slobodu da odvajamo dušu od tela, kao što narod odvaja, još manje imamo slobodu da odvajamo dušu od duha. Mi nismo žabe sa hladnom utrobom koje misle, nismo aparati za objektiviranje i registrovanje – mi moramo stalno rađati naše misli iz naše boli i kao majka im davati sve što imamo u nama od krvi, srca, vatre, zadovoljstva, strasti, muke, savesti, sudbine i zle kobi. Živeti – to za sve nas znači; ono što jesmo, stalno pretvarati u svetlost i plamen, takođe sve što nas pogađa,

mi uopšte ne *možemo* drugačije. A što se tiče bolesti, zar neće-mo skoro biti u iskušenju da pitamo da li uopšte možemo biti bez nje? Tek velika bol je poslednji oslobodilac duha, kao majstor *velike sumnje*, koja od svakog U čini jedno X, pravo X, to jest pretposlednje slovo pred poslednjim... Tek velika bol, ona druga spora bol, koja ima vremena, u kojoj smo takoreći spaljeni kao sa zelenim drvetom, goni nas filozofe da se spustimo u našu poslednju dubinu i da sa sebe stresemo sve poverenje, sve dobroćudno, zavijeno, blago, osrednje, gde smo možda pre toga postavili našu čovečnost. Sumnjam da takva bol „poboljšava” – ali znam da nas *produbljuje*. Ako se sada naučimo da joj suprotstavljamo naš ponos, naš prezir, našu jačinu volje i da se ponašamo kao Indijanac, koji se, ma koliko da je gadno mučen, revanšira zlobom svog jezika; bilo da se pred bolom povlačimo u ono orijentalno ništa – to se naziva nirvana – u nemo, ukočeno, gluvo samo-predavanje, samo-zaboravljanje, samo-gašenje; iz takvih dugih opasnih vežbi vlasti nad sobom izlazimo kao drugi čovek, sa nekoliko znakova pitanja više, pre svega sa *voljom*, da ubuduće više, dublje, strože, tvrđe, gore, tiše pitamo nego što smo dosada pitali. Poverenju u život došao je kraj: sam život je postao *problem*. Ne pomišljajmo da je time neko nužno postao setnikom! Čak ljubav prema životu je još moguća – samo se drugačije voli. Ljubav prema nekoj ženi izaziva kod nas sumnju... Draž svega problematičnog, ali radovanja X kod takvih duhovnijih, oduhovljenijih ljudi je prevelika da se ta radost ne zbija stalno kao neki svetli žar nad svom nevoljom problematičnog, nad svom opasnošću nesigurnosti čak nad ljubomorom onoga koji voli. Mi poznajemo novu sreću...

4.

Na kraju, da ono najhitnije ne ostane nerečeno, vraćamo se iz takvih ponora, takođe iz takve neizlečive bolesti teške

sumnje, *novo rođeni*, skinutog svlaka, škakljiviji, zlobniji, sa finijim ukusom za radost, sa nežnijim jezikom za sve dobre stvari, sa veselijim čulima, sa drugom opasnijom nevinošću u radosti, ujedno detinjastiji i sto puta rafiniraniji nego što smo ikad bili ranije. Ah, kako je nekom uživanje od sada odvratno, grubo tupo mrko uživanje, kako ga inače razumeju oni koji uživaju, naši „obrazovani”, naši bogati i vlastodršci! Kako zlobno od sada slušamo veliki vašarski bumbum, čime „obrazovani čovek” i velegrađanin danas kroz umetnost, knjigu i muziku, pomoću duhovnih napitaka pušta da ga siluju na ‘duhovna uživanja’! Kako nas sada uši bole od pozorišne dreke strasti, kako je našem ukusu postala strana čitava romantičarska pobuda i zbrka čula, koju voli obrazovana svetina, zajedno sa njenim aspiracijama za uzvišenim, visokim, nastranim! Ne, ako je nama ozdravljenici-ma uopšte potrebna još neka druga umetnost, onda je to *druga* umetnost – rugajuća, laka, prolazna, boemski nesmetana, božanski veštačka umetnost, što kao svetli plamen liže bezoblačno nebo! Pre svega: umetnost za umetnike, samo za umetnike! Iza toga bolje razumemo ono što je *za to* prvo potrebno, vedrina, *svaka vedrina*, moji prijatelji, čak kao umetnik – ja bih to dokazao. Mi sad nešto predobro znamo, mi poznavao-ci: ah, kako od sada učimo da dobro zaboravljamo, dobro da ne-znamo, kao umetnici! A što se tiče naše budućnosti: teško da će nas ponovo naći na stazi onih egipatskih mladića, koji noću čine hram nesigurnim, grle kipove i skidaju veo, otkrivaju, žele da obelodane uopšte sve što se iz dobrih razloga drži skriveno. Ne, taj loš ukus, ta volja za istinom, „istinom po svaku cenu”, to mladalačko ludilo u ljubavi prema istini – nama je mrsko; za to smo suviše iskusni, preozbiljni, preveseli, suviše izgoreli, suviše duboki... Ne verujemo više u to da istina još ostaje istinom kada joj se skine veo; mi smo dovoljno živeli da u to verujemo. Danas za nas važi kao stvar pristojnosti da se ne vidi sve nago, da se ne prisustvuje svemu, da se ne želi sve razumeti i „znati”. „Da li je

istina da je dragi Bog svuda prisutan?” – upitala je jedna devojčica svoju majku: ‘a to smatram nepristojnim’ – mig za filozofe! Trebalo bi više poštovati *stid*, iza koga se priroda skrila, iza zagonetki i šarolikih neizvesnosti. Možda je istina neka žena, koja ima razloge, svoje razloge da ne dopusti da bude viđena? Možda je njeno ime, da kažemo grčki, Baubo?... Ah, ti Grci! oni su znali da žive: za to je potrebno ostati hrabar kod površine, kod nabo-ra, kod kože, obožavati privid, verovati u oblike, i znake u reči, u čitav Olimp privida! Ti Grci behu površni – *iz dubine*! I zar se mi upravo na to ne vraćamo, mi smeli ljudi duha, koji smo se uspeli na najviši i najopasniji vrh sadašnje misli i zagledali smo odatle, koji smo odatle *gledali dole*? Zar nismo upravo u tome Grci? Obožavaoci oblika, zvukova, reči? Baš zato – umetnici?

Ruta kod Đenove
u jesen 1886.

„ŠALA, LUKAVSTVO I OSVETA”
PREDIGRA U NEMAČKIM RIMAMA¹

1 Prepev Vito Marković.

1.

Poziv

Uzmite moju hranu, jedači,
Sutra će vam prijat bolje,
A već prekosutra dobro!
Hoćete li tad još više
Mojih sedam starih stvari
Usedmostručice mi novu hrabrost.

2.

Moja sreća

Kada sam traženja trudan postajao.
Naučih se nalaženju.
Otkad me je vetar pobijao,
Na sve vetrove jedra mi se penju.

3.

Odvažan

Kopaj duboko tamo gde stojiš!
Dole je izvora rad!
Neka se mračnjaka povik ori:
„Tamo je stalno – ad!”

4.

Dijalog

- A. Bejah li bolan? Da li sam zdrav?
I ko moj lekar beše pravi?
Kako sve to zaboravih:
B. Tek sada mislim da si zdrav,
Jer zdrav je ko zaboravi.

5.

Punima vrline

I našim vrlinama treba noge lako da se dižu,
Kao Homerovi stihovi moraju da dođu i dalje
da idu!

6.

Svetska mudrost

Ne zadržavaj kret!
Ne kroči previsoko!
Sa poluvisine svet
Najlepše gleda ti oko.

7.

Vademecum – vadetecum²

Moj jezik i govor te takô,
Slediš me, pratiš me tako?
Ti verno pratiš sebe samo:
Tako me slediš – Lagano! Lagano!

2 Lat. – pođi sa mnom – pođi sa sobom!

8.

Kod trećeg skidanja svlaka

Već mi se krivi i prska koža,
Već novom težnjom vrije,
Koliko zemlja variti može
Za zemlju u meni zmije.
Već puzim između trave i stene,
Gladan na krivom putu smeten,
Da jedem ono što stalno jedem,
Tu zmijsku hranu, zemljo, tebe!

9.

Moje ruže

Da! Moja sreća teži da usreći,
Ta svaka sreća želi da usreći!
Da li ćete se mojih ruža odreći?

Morate se sviti i skriti lica
Između stene i trnovih živica,
Često lizati svoje prstiće!

Jer peckanje prija baš mojoj sreći,
Jer zlobe gode baš mojoj sreći!
Da li ćete se mojih ruža odreći?

10.

Prezirač

Mnogo šta puštam da se valja, pada,
I preziračem nazivate me stoga.
Iz prepunih kupa ko tu pije sada?
Pustite mnogo šta da se valja, pada,
Gore na vina ne mislite mnoga.

11.

Poslovica kaže

Oštro i blago, grubo i što sija,
Prisno i retko, prljavo i čisto.
Luda i mudraca sastanak taj:
Sve sam to i hoću da budem, znaj,
Ujedno golub, svinja i zmija!

12.

Jednom prijatelju svetlosti

Ne želiš li da zamoriš čula i oči,
I za suncem u senci brzo kroči.

13.

Za plesače

Gladak led
Je raja svet
Onom ko dobro plesati sme.

14.

Valjani

Bolje iz čitave šume neprijateljstvo,
Nego presovano prijateljstvo.

15.

Rđa

I rđa je potrebna: oštrina nije dosta!
Inače stalno kažu za te: „On premlad osta!”

16.

Naviše

„Na breg da se popnem, ti mi reci kako?”

„Kroči samo gore, ne misleći na to!”

17.

Izreka silnika

Tog stalnog kukanja okani se žalnog!

Uzimaj, molim te, uzimaj stalno!

18.

Uske duše

Uske duše mrske su mi to:

Tu nema ničeg dobrog, skoro ničeg zlog.

19.

Nevoljni zavodnik

Izbaci za zabavu reč praznu kô pena

Nasumce – a ipak zbog toga pade žena.

20.

Za razmatranje

Dvostruku bol lakše je podnositi,

Nego jednu bol: hoćeš li je nositi?

21.

Protiv oholosti

Ne pravi se važan, jer ubod samo mali
Učinit će da prsneš i da se svališ.

22.

Muškarac i žena

„Ugrabi sebi ženu koja ti srcem vlada!”
Tako misli muškarac, žena ne grabi već
potkrada.

23.

Tumačenje

Ako sebe tumačim, ulazim u to:
A ipak ne mogu biti tumač svoj.
Ali ko se penje samo putem svojim,
Na svetlije svetlo sliku moju nosi.

24.

Lek za pesimiste

Zašto se tužiš da ti ništa ukusno nije?
Zar još uvek, druže, stare bube snuješ?
Čujem te kako huliš, bučiš i pljuješ –
Pri tome gubim strpljenje i srce mi bije.
Sledi me, prijatelju! Nemoj da se kriješ!
Progutaj debelu krastavu žabu. Tu je.
Brzo i ne gledajuć, da druge misli kuješ!
To će ti biti pomoć od loše probave da bljuješ!

25.

Molba

Poznajem svest ljudi mnogo
I ne znam ko bi sam biti mogô!
Oko je moje suviše blizu meni –
Ja nisam to što videh, videti želim.
Htedoh već bolje da koristim sebi,
Kada bih mogao dalje da sedim.
Ne tako daleko kô dušman moj tu!
Daleko već sedi najbliži mi drug –
No između tog i mene baš sredina stoji!
Da li pogađate zašto vas ja molim?

26.

Moja čvrstina

Ja moram preko stepenika sto,
Naviše moram, čujem krik vaš: „Hoj,
Ti si baš čvrst! Od kamena da li smo?”
Ja moram preko stepenika sto,
A niko živ neće da bude to.

27.

Putnik

Nigde staze više, Bezdan uokolo, vlada tiš!
Tako si hteo! Od staze tvoja se volja udalji!
Pa, putniče, u redu! Samo gledaj hladno i
jasno!
Izgubljen si, veruješ li da je opasno?

28.

Uteha za početnike

Gledajte dete, svinje oko njega,
Nemoćno, nožnih prstiju svijenih!
Može da plače, samo da rida –
Da li će naučiti da stoji i ide?
Odvažno! Skoro, ja se ne bojim,
Moći ćete dete videt' kako igra!
Kad stajalo bude na nogama svojim,
Stajaće na glavi isto kao čigra.

29.

Zvezdani egoizam

Kad bih kotrljô okruglo bure za se.
Ne sebe radi samog neprekidno, činim, zna se;
Kako bih držô da se ne spalim,
Za suncem jureći jarkim?

30.

Sledeći

Bližnjega svoga blizu ne želim,
Neka se daleko, u visinu seli!
Kako bi inače postô zvezda meni?

31.

Prikriven svetac

Da nas ne tlači tvoja sreća,
Oko se vraške stvari mećeš,
Đavolje ruho, đavolju šalu.
Ali zalud! Pogledom nećeš
Prikrit svetost svoju (ne) malu.

32.

Neslobodni

- A. On stoji, sluša: ko može da ga zbuni?
Šta čuje pred ušima da mu zuji?
Šta beše što ga zbaci tad?
- B. Ko svako što nosaše lance nekad,
On svuda čuje lanaca zveket.

33.

Usamljenik

Mrsko mi je da sledim, neko da me vodi.
Da slušam! Ne! Al' ne da rukovodi!
Ko sebi nije strašan nikog ne plaši:
I samo onaj koji plaši može druge da predvodi.
Mrsko mi je već samog sebe da vodim!
Volim ko životinje u šumi i vodi,
Za izvesno vreme nekud da hodim,
U lutanju milom mozgajuć' da čučim,
Izdaleka najzad da me vuče kući
Samog sebe sebi da zavedem volim.

34.

*Seneca et hoc genus omne*³

To piše li i piše svoje nesnosno
Mudro larifari,⁴
Kao da važi primum scribere,
Deinde philosophari.⁵

3 Seneka (Lucije Anej Seneka, živeo u periodu 4–65. – rimski filosof i književnik) i čitav ovaj rod.

4 Larifari – budalaštine.

5 Lat. – prvo pisati a zatim filosofirati.

Fridrih Niče
VESELA NAUKA

Za izdavača

Dijana Dereta

Glavni urednik

Aleksandar Šurbatović

Likovno-grafička oprema

Milan Bogdanović

Lektura / Korektura

Dijana Stojanović

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-7346-990-4

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2015.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011 23 99 077, 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižare DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011 26 27 934, 30 33 503

Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel.: 011 30 58 707, 35 56 445

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

НИЧЕ, Фридрих, 1884-1900

ISBN 978-86-7346-990-4